

УДК 351.741(477)

Валерій Васильович СОКУРЕНКО,

*доктор юридичних наук, професор, заслужений юрист України,
член-кореспондент Національної академії правових наук України,
ректор Харківського національного університету внутрішніх справ;
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-8923-5639>*

РОЗВИТОК СУЧАСНОЇ ПОЛІЦЕЇСТИКИ ЯК КРОК У НАПРЯМІ ДО ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ДІЯЛЬНОСТІ ОРГАНІВ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ

У сучасних складних умовах функціонування українського суспільства увагу науковців зосереджено на аналізі тих реформ, які вже започатковано або пропонується здійснити найближчим часом. Однією із таких реформ є переформатування діяльності сектору безпеки і оборони, в якому органи поліції посідають вагоме місце. Ті зміни в організації діяльності органів поліції в цілому та в їх структурі зокрема, що були започатковані у 2015 році, мають кардинальний характер і передбачають майже докорінну зміну підходів до функціонування цього правоохоронного органу, орієнтацію його на надання передусім сервісних функцій правоохоронного спрямування (на відміну від притаманних органам колишньої міліції каральних та репресивних функцій), інакше кажучи, на перехід від реактивної моделі, тобто реагування на правопорушення та притягнення осіб, винних у їх вчиненні, до юридичної відповідальності, до проактивної моделі, сутність якої полягає у служінні поліції населенню та налагодженню ефективної співпраці.

Будь-які реформаторські процеси доцільно починати з оновлення відповідної нормативно-правової бази та вивчення позитивного закордонного досвіду у цій сфері. Не є винятком і органи поліції, діяльність яких за кордоном регулюється нормами не лише адміністративного та кримінального права, а й нормами поліцейського права. В Україні поліцейське право не визначено як самостійну галузь права, але якщо взяти до уваги обраний нашою державою курс на європейську інтеграцію, аналіз сформульованих фундаторами юридичної поліцейстики концепцій поліцейської діяльності, опрацювання наукового доробку провідних зарубіжних і вітчизняних поліцейстів дослідження сутності поліцейського права та з'ясування специфіки його впливу на організацію діяльності органів поліції становить певний інтерес.

У вітчизняній юридичній науці сформовано два підходи до існування поліцейського права. Так, прихильники першого підходу визначають поліцейське право як галузь права і наукову дисципліну [1,

с. 561; 2, с. 80], наголошуючи при цьому, що діяльність органів поліції регулюється нормами адміністративного права, які в сукупності становлять її важливу підгалузь – поліцейське право [3, с. 71]. Прихильники другого підходу (наприклад, О. С. Проневич) обстоюють позицію, відповідно до якої такої галузі, як поліцейське право, не існує в сучасній юриспруденції, а її своєрідним аналогом є адміністративна діяльність органів внутрішніх справ [4]. Обґрунтуванням доцільності існування саме другого підходу науковці вважають той факт, що якщо йдеться про доцільність виокремлення поліцейського права, то така держава автоматично перетворюється з правової на поліцейську, в якій істотно обмежуються права і свободи громадян. Отже, сьогодні поліцейське право функціонує як підгалузь адміністративного права, його структурна складова.

Доцільність виокремлення поліцейського права зумовлюється специфікою тих правовідносин, що регулюються його нормами, до яких застосовується особливий метод правового регулювання. Зміст методу поліцейсько-правового регулювання полягає в існуванні низки заборон, що зобов'язують особу утримуватися від вчинення певних дій, що має на меті охорону відповідних правових норм. Саме наявність охорони у поєднанні з адміністративним примусом відмежовує норми поліцейського права від інших норм адміністративного права. А це, власне, є підставою для формування самостійної підгалузі адміністративного права.

Особливістю поліцейського права є той факт, що поліцейсько-правові правовідносини будуються за формулою «влада-підпорядкування», що означає юридичну нерівність їх суб'єктів. Для поліцейського права не характерні «горизонтальні» правовідносини, що є різновидом адміністративно-правових відносин. Крім того, в межах поліцейського права підвищена увага приділяється дотриманню процесуальної форми порівняно з іншими видами адміністративної діяльності. Звісно, що це зумовлено тим, що поліцейські заходи становлять серйозну загрозу правам і свободам громадян у разі їх застосування з порушенням приписів законодавства.

Можна впевнено стверджувати, що останнім часом українські науковці обрали курс на формування в Україні поліцейського права як самостійної галузі права. Втім, слід наголосити, що у такому разі йдеться не про створення поліцейської держави, а лише про виокремлення окремої галузі права, що дозволить установити коло органів державної влади, наділених поліцейськими функціями, чітко визначити їх правовий статус, зокрема компетенцію та повноваження, систематизувати склади адміністративних правопорушень, чітко

впорядкувати процедурні питання, пов'язані із застосуванням заходів адміністративного примусу, поліцейських та оперативно-розшукових заходів, створити дієві гарантії та реальні умови для забезпечення дотримання прав і свобод громадян в діяльності органів поліції, захисту населення від широкого спектру загроз і небезпек, упорядкувати ліцензійну, дозвільну та реєстраційну діяльність органів поліції тощо. Крім того, саме норми поліцейського права можуть чітко визначити межі втручання держави в життя людей.

Варто зазначити, що активізація зусиль наукової спільноти у напрямі розвитку науки поліцейського права дозволить упорядкувати поліцейську діяльність, привести її у відповідність до європейських стандартів, запровадити дієві інструменти здійснення демократичного цивільного контролю за діяльністю поліції та підвищити рівень довіри населення до поліцейських.

Підсумовуючи викладене вище, слід наголосити, що подальший розвиток поліцейського права незалежно від того, чи буде воно виокремлено як самостійна галузь права, чи залишиться як складова адміністративного права, сприятиме забезпеченню верховенства права, активізації процесів внутрішнього розвитку держави, забезпеченню публічної безпеки та добробуту громадян, подальшій орієнтації поліції на інтереси та потреби громади, дотриманню балансу безпеки та свободи в усіх сферах життєдіяльності суспільства.

Список бібліографічних посилань

1. Міжнародна поліцейська енциклопедія: понятійний апарат. Концептуальні підходи. Теорія та практика : в 10 т. / відп. ред. Ю. І. Римаренко та ін. ; Нац. акад. внутр. справ України, Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України, Акад. правових наук України, Акад. підготовки керівних кадрів поліції Федеративної Республіки Німеччини, Акад. управління МВС РФ. Київ : Ін Юре, 2003. Т. 1: Теоретико-методологічні та концептуальні засади поліцейського права та поліцейської деонтології. 1232 с.

2. Приватне життя і поліція: концептуальні підходи, теорія та практика / відп. ред. Ю. І. Римаренко ; Нац. акад. внутр. справ України, Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України, Ін-т законодавства при Верховній Раді України, Ун-т сучасних знань, Маріупол. держ. гуманітар. ун-т. Київ : КНТ, 2006. 740 с.

3. Лошицький М. Поліцейське право в системі права України. *Публічне право*. 2012. № 3 (7). С. 71–74.

4. Проневич О. С. Генеза та еволюція поліцейського права у контексті формування буржуазної парадигми діяльності поліції (друга пол. XVIII – поч. XX ст.). *Право і Безпека*. 2010. № 1. С. 22–27.

Одержано 07.04.2021